§ 69. Указальныя займеннікі

442. Прачытайце. Падбярыце да тэксту загаловак.

У бібліятэку зайшла дзяўчынка і папрасіла беларускія народныя казкі.

— Танечка, ты ж нядаўна брала **гэту** кніжку. З **таго** часу толькі некалькі дзён прайшло, — здзівілася бібліятэкар.

— Там **такія** цікавыя казкі, што я іх на памяць вучу. Пакуль толькі палавіну вывучыла. На жаль, **гэтулькі** твораў за месяц не вывучыш.

— Ты **столькі** казак вывучыла? Малайчына! — пахваліла бібліятэкар.

— Мой тата амаль усю «Новую зямлю» на памяць ведае. А я казкі вучу.

Бібліятэкар зняла з паліцы і дала Тані кніжку беларускіх народных казак «Каток — залаты лабок» *(Паводле В. Гурскага)*.

Вызначце, на што ўказваюць выдзеленыя словы (прадмет, прымету ці колькасць).

Раскажыце пра свае любімыя казкі.

Займеннікі ***гэты, той, такі, гэтакі, столькі, гэтулькі*** ўказваюць на прадметы, іх прыметы і колькасць і называюцца **ўказальнымі**.

Займеннікі ***гэты, той, такі, гэтакі*** змяняюцца, як прыметнікі, па родах, ліках і склонах: *той, тая, тое — тыя; той — таго, таму, тым*. Іх пачатковая форма — мужчынскі род, адзіночны лік, назоўны склон.

Займеннікі ***столькі*** і ***гэтулькі*** роду і ліку не маюць. Яны змяняюцца толькі па склонах: *столькі, стольк, стольк*.

443. Запішыце сказы. Вызначце род, лік, склон указальных займеннікаў.

1. Гэты кут люблю ўсім сэрцам, ён — мая Радзіма *(П. Прыходзька)*. 2. Пад цымбалы, пад цымбалы тут Лявоніха скакала! А цяпер пад тыя ж гукі скачуць праўнукі[сл] і ўнукі *(А. Пісьмянкоў)*. 3. Заўсёды мне, сялянка-мова, такі гаючы гоман твой *(В. Жу-*

ковіч). 4. Столькі салаўінай[м] музыкі чуваць, што пад тую музыку можна танцаваць! (*Е. Лось*). 5. Лю́бы ты і такі ненаглядны, край, дзе крылы ўзнімаюць буслы (*Я. Жабко*).

Растлумачце напісанне слоў з вялікай літары.

444. Прачытайце табліцу. Раскажыце пра асаблівасці скланення займенніка *той (тое, тая, тыя)*.

Склон	Скланенне займенніка *той (тое, тая, тыя)*		
Н.	*т* **ой** *т* **ое**	*т* **ая**	*т* **ыя**
Р.	*т* **аго**	*т* **ой** (*-ае*)	*т* **ых**
Д.	*т* **аму**	*т* **ой**	*т* **ым**
В.	як Н. ці Р. *т* **ое**	*т* **ую**	як Н. ці Р.
Т.	*т* **ым**	*т* **ой** (*-ою*)	*т* **ымі**
М.	(*па*) *т* **ым**	(*па*) *т* **ой**	(*па*) *т* **ых**

Праскланяйце займеннік *гэты* і прыметнік *багаты*, раскажыце пра асаблівасці змянення. Складзіце два сказы з займеннікамі *гэты* і *той*.

!

Займеннікі ***такі*** і ***гэтакі*** змяняюцца, як прыметнікі з асновай на ***г, к, х*** з націскным і ненаціскным канчаткамі: *такі, такога, такому, такім; гэтакі, гэтакага, гэтакаму, гэтакім* — *сухі, сухога, сухому, сухім*.

У родным і творным склонах адзіночнага ліку жаночага роду ўказальныя займеннікі ***такая*** і ***гэтакая*** могуць мець варыянтныя формы: Р. скл. *такой* (*такое*), *гэтакай* (*гэтакае*); Т. скл. *такой* (*такою*), *гэтакай* (*гэтакаю*).

445. З прапанаваных слоў утварыце ўстойлівыя выразы, якія маюць наступныя значэнні: 1) ‘настолькі, так’; 2) ‘не мае значэння’; 3) ‘такім спосабам’.

(*такі*) | ступені | (*такі*) | макарам

да (*такі*) | бяды

Вызначце, у якой форме ўжыты займеннік *такі*.
Складзіце і запішыце сказ з адным выразам (на выбар).

Праваўладальнік Акадэмія адукацыі

446. Параўнайце формы прыметніка і займенніка. Зрабіце вывад пра асаблівасці змянення займенніка *столькі*.

Склон	Скланенне займенніка *столькі*	
Н.	*стольк***і**	*дараг***ія**
Р.	*стольк***іх**	*дараг***іх**
Д.	*стольк***ім**	*дараг***ім**
В.	як Н. ці Р.	
Т.	*стольк***імі**	*дараг***імі**
М.	*(пры) стольк***іх**	*(пры) дараг***іх**

Праскланяйце словазлучэнне *гэтулькі майстроў*. Складзіце дыялог са словамі *гэтакі* і *гэтулькі*.

447. Прачытайце тэкст, раскрываючы дужкі. Дзе і калі вам можа спатрэбіцца перакладны слоўнік? Падбярыце загаловак да тэксту.

Перакласці з б..ларускай мовы на рускую вам дапаможа б..ларуска-рускі слоўнік. *(Гэты)* даведнікам зручна карыстацца. У *(такі)* слоўнік.. у алфавітным парадк.. разме..чаны найбольш ужывальныя[м] словы.

У б..ларуска-рускага слоўнік.. ёсць «брат» — руска-б..ларускі слоўнік. Словы ў *(гэты)* даведнік.. падад..ены ў *(той)* самым парадк.., што і ў беларуска-рускім слоўнік.. .

Пас..бруйце з *(гэты)* п..ракладнымі слоўнікамі. Яны ж дапамаглі *(столькі)* навуч..нцам! Хутка і вы за..важыце, што ваша ма..ленне стала больш прыгожым і дасканалым *(Паводле часопіса «Вясёлка»)*.

Спішыце тэкст, устаўляючы прапушчаныя літары і ўжываючы словы ў дужках у патрэбнай форме. Вызначце род, лік, склон займеннікаў, падкрэсліце іх як члены сказа.

Складзіце схему апошняга сказа.

448. Прачытайце. Вусна перакладзіце тэкст на беларускую мову.

Электромобили от белорусских учёных

Наша страна активно развивает производство электротранспорта. Активно работает в этом направлении Национальная академия

наук Беларуси. В 2017 году белорусские учёные представили первый экземпляр электромобиля. За основу такой модели они взяли автомобиль Geely, который тоже производят в Беларуси. Учёные переработали его, и в результате получился электромобиль белорусского производства.

Первый экземпляр этого электрокара мог проехать 150 км на одном заряде аккумулятора. Такой электромобиль развивал скорость до 110 км/ч. Сегодня заряда аккумулятора хватает на восемь часов работы некоторых электромобилей. У белорусских учёных много планов на создание электрокаров новых моделей *(По В. Богуцкому)*.

Слоўнік

производство — *вытворчасць*
направление — *кірунак*
представить — *прадставіць*
электромобиль — *электрамабіль*
производить — *рабіць*
переработать — *перапрацаваць*
создание — *стварэнне*

Чаму наша краіна зацікаўлена ў развіцці электратранспарту?

Запішыце па-беларуску сказы, у якіх ёсць указальныя займеннікі.

Вызначце, у якой форме ўжыты займеннікі ў сказах. Падкрэсліце іх як члены сказа.

Уявіце, што вы прысутнічаеце на выставе «Беларусь інтэлектуальная». Якія пытанні вы задасце распрацоўшчыкам беларускіх электракараў?

§ 70. Азначальныя займеннікі

449. Прачытайце тэкст. Падбярыце да яго загаловак.

Герб і сцяг лічацца ва **ўсіх** краінах **самымі** важнымі сімваламі народа. Яны перадаюць не **любу́ю** сімволіку, а толькі ўласцівую ім. **Усе** сцягі і гербы павінны істотна адрозніваццa ад **іншых** падобных сімвалаў. **Кожная** дэталь сцяга і герба нашай дзяржавы дае наглядныя і ў той жа час важныя звесткі пра нашу краіну, пра **сам** народ *(Паводле Э. Сурначова)*.

Калі адзначаецца Дзень Дзяржаўнага сцяга, Дзяржаўнага герба і Дзяржаўнага гімна Рэспублікі Беларусь?

Вызначце род, лік і склон выдзеленых займеннікаў.

Якую інфармацыю пра нашу краіну, беларускі народ нясуць герб і сцяг Рэспублікі Беларусь?

Праваўладальнік Акадэмія адукацыі